

BEJ

مجله اخلاق زیستی

دوره دهم، شماره سی و پنجم، ۱۳۹۹

Journal Homepage: <http://journals.sbmu.ac.ir/be>

مقاله پژوهشی

بررسی مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی اعضای هیأت علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه

حسن روشنی علی بنه‌سی^{۱*}، محمد حسنی^۲، حسن فلاوندی^۳

۱. دانشجوی دکترای مدیریت آموزش عالی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.

۲. استاد گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.

۳. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: رعایت اخلاق از جمله عواملی است که در فرآیندهای پژوهش اهمیت به سزایی دارد. هدف پژوهش حاضر بررسی مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی اعضای هیأت علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه است.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر به روش توصیفی - پیمایشی، روی ۷۳ نفر اعضای هیأت علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه انجام گرفت. نمونه‌گیری به روش تصادفی ساده انجام شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته بود که روایی محتوای آن با نظر متخصصان و روایی سازه آن به وسیله تحلیل عاملی تأیید شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات پژوهش از نرم‌افزار تحلیل آماری SPSS 21 استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که اخلاق پژوهشی اعضای هیأت علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه از وضعیت مطلوب برخوردار است ($M=3/07, P<0/05$). همچنین نتایج نشان داد که مؤلفه‌های رعایت حقوق مشارکت‌کنندگان و حقوق مالکیت فکری از وضعیت مطلوب برخوردارند ($P<0/05$)، اما مؤلفه‌های پرهیز از دستکاری تحقیق و پرهیز از رابطه‌گرایی در تحقیق از وضعیت نامطلوبی برخوردارند ($P<0/05$).

ملاحظات اخلاقی: این پژوهش تمامی منابع مورد استفاده بر اساس اصول اخلاق پژوهشی بوده و حقوق مالکیت فکری نویسندگان و مشارکت‌کنندگان در فرآیند پژوهش رعایت شده است.

نتیجه‌گیری: به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که اعضای هیأت علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه اصول اخلاقی را در حد متوسط رعایت می‌کنند.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۲/۱۶

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۶/۰۴

تاریخ انتشار: ۹۹/۰۷/۳۰

واژگان کلیدی:

اخلاق

پژوهش

علوم انسانی

آموزش عالی

* نویسنده مسؤل: حسن روشنی علی بنه‌سی

آدرس پستی: ایران، ارومیه، دانشگاه ارومیه،

دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

تلفن: ۰۹۱۴ ۷۴۶ ۲۹۲۳

نمبر: ۰۴۴ ۳۲۷۵ ۳۱۷۲

پست الکترونیک:

h.roshani10@yahoo.com

۱. مقدمه

مراکز آموزش عالی همواره از نهادهای پیشتاز حرکت‌های فرهنگی و اجتماعی بوده‌اند که باورها و اعتقادات آن‌ها به سرعت در جامعه نفوذ می‌کند، زیرا آموزش عالی تأثیرگذارترین محیط‌ها برای نهادینه‌کردن اصول و ارزش‌های اخلاقی محسوب می‌شود (۱)، اما وجود رقابت بسیار در دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی در مواقعی زمینه را برای بروز رفتارهای پژوهشی غیر اخلاقی مهیا می‌کند، برای این‌که نوشتن مقاله‌ها و اجرای پژوهش‌های بیشتر در بسیاری موارد امتیاز تلقی می‌شود (۲). از این رو دانشگاه‌ها و مؤسسات مسؤول انجام تحقیقات، موظفند کمیته‌های اخلاقی را تشکیل دهند (۳) تا پژوهش همراه با یکپارچگی علمی و مطابق با ملاحظات اخلاقی طراحی، بررسی و انجام شود (۴). بی‌توجهی به بحث اخلاق در فعالیت‌های پژوهشی رسالت آموزش عالی و دانشگاه‌ها را در تولید دانش و تربیت محقق، تحت شعاع قرار داده و زمینه‌های رواج مصادیق رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی را فراهم می‌نماید که عواقب نامطلوبی را در سطح جوامع به دنبال خواهد داشت (۵). بنابراین اخلاق، به عنوان یک مؤلفه اصلی در تحقیقات علمی امری مهم و ضروری بوده و آن بر مواردی که نباید در پژوهش به کار گرفته شود، تأکید دارد (۶). اسپوزیتو (۲۰۱۲ م، ۷) معتقد است، اخلاق پژوهشی می‌تواند به عنوان نوعی از اخلاق کاربردی - میان اخلاق و رعایت قانون - محسوب گردد که هر دو سعی در ارائه راهنماها و حمایت از پژوهشگران در کارشان و تشکیل یک عرصه کاوشی برتر، با نمونه‌های تجربی خود دارند. اخلاق در پژوهش، رابطه عقلانی و قانونی است که به موجب آن، مؤلفان و پژوهشگران را ملزم به رعایت حقوق مؤلف و خالق اثر می‌کنند (۸). بنابراین اخلاق پژوهش به آنچه اخلاقی و قانونی انجام می‌یابد، اشاره می‌کند. به عبارتی معیاری برای رفتار است که بین درست و نادرست و رفتار قابل قبول و غیر قابل قبول تمایز قائل می‌شود (۹).

از نظر پیمپل (۱۰) اخلاق پژوهشی که در برخی منابع با عنوان رفتارهای مسؤولانه در پژوهش به کار رفته، ناظر بر این است که پژوهشگر باید در کنار عامل معرفت‌شناختی، یک سری اصول و موازین اخلاقی را نیز در مراحل مختلف پژوهش: طراحی تحقیق، گردآوری داده‌ها، تحلیل و تفسیر داده‌ها، تهیه گزارش و انتشار نتایج آن مراعات نماید (۵). با این تفاسیر محققین بایستی از مسائلی چون طراحی و هدایت غیر علمی تحقیق، در نظرگرفتن هزینه به فایده، انتخاب نادرست مشارکت‌کنندگان در تحقیق، ضعف رازداری، فقدان حفظ حریم خصوصی افراد و تحقیقات غیر سودمند بودن برای جامعه دوری نمایند (۱۱). مسایل غیر اخلاقی در پژوهش، همیشه به صورت‌های گوناگون وجود داشته است. جنبه‌های غیر اخلاقی گوناگون، مانند تزریق سلول‌های سرطانی کبد به بیماران، بدون اطلاع آن‌ها توسط پژوهشگران آمریکا، تزریق هیپاتیت به یک گروه از کودکان عقب‌مانده ذهنی (۱۲) از جمله آن‌ها است، البته گفتنی است مسأله اخلاق در پژوهش در حوزه‌های علمی مختلف، متفاوت است، مثلاً در تمام پژوهش‌های انسانی، باید از یکسری اصول پیروی نمود. این اصول شامل اطلاعاتی در زمینه و هدف مطالعه، بیان جزئیات فرآیند تحقیق، شرکت‌کنندگان، اطلاعات پذیرش، جلب رضایت مشارکت‌کنندگان و نحوه سرمایه‌گذاری می‌باشد (۱۳) و باید تمامی آزمودنی‌ها حقی برابر جهت محرمانه‌ماندن اطلاعاتشان داشته باشند (۱۴). به طور کلی صیانت از اصول انسانی یک وظیفه اخلاقی برای کلیه تحقیقات امروزی است که درگیر موضوعات انسانی است (۱۵)، در پژوهش‌های ژنتیکی رضایت آگاهانه، رازداری، مالکیت اطلاعات ژنتیکی، ملاحظات فرهنگی - خانوادگی، جمع‌آوری و استفاده‌های پژوهشی بعدی از نمونه‌های ژنتیکی، مشاوره و تمهیدات نظارتی بعضی جنبه‌های مهم اخلاقی هستند (۱۶). در رشته‌های مهندسی، برخورداری از ارزش‌های انسانی و اخلاق مهندسی برای تمامی افراد رشته‌های مهندسی امری ضروری بوده و برخورداری از یک چنین اخلاقی، باعث

زمینه اخلاق پژوهشی اعضای هیأت‌علمی علوم انسانی مزید بر علت گردید تا پژوهش حاضر انجام شود. بنابراین هدف پژوهش حاضر تعیین وضعیت و اولویت‌بندی مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی اعضای هیأت‌علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه می‌باشد.

۲. ملاحظات اخلاقی

در این پژوهش قبل از اجرای ابزار و پرسشنامه تحقیق، اطلاعاتی در مورد هدف پژوهش و نحوه انجام پژوهش به پاسخگویان ارائه گردید. به آن‌ها اطمینان داده شد که اطلاعات شخصی آن‌ها محرمانه خواهد بود. همچنین در این پژوهش تمامی منابع مورد استفاده بر اساس اصول اخلاق پژوهشی بوده و حقوق مالکیت فکری نویسندگان و مشارکت‌کنندگان در فرآیند پژوهش رعایت شده است.

۳. مواد و روش‌ها

این پژوهش درصدد بررسی وضعیت اخلاق پژوهشی اعضای هیأت‌علمی دانشگاه ارومیه است. روش تحقیق مورد استفاده بر حسب نحوه گردآوری داده‌ها از نوع تحقیق توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری در این تحقیق را کلیه اعضای هیأت‌علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه تشکیل می‌دهد که با توجه به جدول مورگان نمونه آماری حدود ۷۳ نفر محاسبه و از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شد. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق‌ساخته ۱۳ گویه‌ای که بر اساس مؤلفه‌هایی که از طریق مصاحبه خبرگان و ادبیات موضوع احصا گردید، استفاده شد. مؤلفه‌های پرسشنامه عبارتند از رعایت حقوق مشارکت‌کنندگان، رعایت حقوق مالکیت فکری، عدم دخل و تصرف در تحقیق، پرهیز از رابطه‌گرایی در تحقیق. روایی محتوای این ابعاد با کمک دیدگاه‌های متخصصان به دست آمد. بدین‌صورت که جهت تشخیص این‌که ابزار تحقیق خصیصه‌های مورد نظر پژوهشگر را سنجش می‌کند، پرسشنامه در اختیار چند صاحب‌نظر قرار گرفت و

می‌شود تا مهندسین، ناظر فعالیت‌های خود در تمامی مراحل کاری و پژوهشی باشند (۱۷).

طی پژوهشی که مآخذ مقالات دو مجله پزشکی داخلی به زبان اسپانیایی مورد مطالعه قرار گرفت و این نتیجه حاصل شد که ۷۴/۵ درصد از مآخذ آلمانی و ۴۶/۶ درصد از مآخذ فرانسوی، بدون این‌که به اصل منبع مراجعه شده باشد، مورد استناد قرار گرفته‌اند (۱۸). گزارشاتی مبنی بر جعل و سرقت علمی و ادبی برخی پژوهشگران و اساتید دانشگاه‌های کشورمان را مطرح می‌نمایند که در صورت اثبات این تخلفات منجر به خدشه‌دار شدن جایگاه‌های علمی کسب‌شده ایران در عرصه بین‌المللی خواهد شد (۱۹). شیخعلی‌زاده و همکاران (۲۰۱۳ م) (۲۰) در پژوهشی نشان داد که وضعیت متغیر اخلاق پژوهشی و مؤلفه‌های آن در حد متوسط می‌باشد، اما مؤلفه توجه به نیازهای جامعه در پژوهش‌های اساتید مورد نظر در حد مطلوب رعایت نمی‌شود. همچنین کوچکی و همکاران (۱۳۹۲ ش) (۸) دریافتند که انواعی از تخلفات پژوهشی در ۱۶٪ از مقالات منتشرشده در سه دهه گذشته قابل تشخیص است و مطلع‌ساختن آزمون‌شوندگان از اهداف تحقیق در مطالعه آگوریتس و پرنگر (۲۰۱۰ م) (۲۱) ۲۰/۳۰ درصد گزارش شده است. صاحب‌نظران معتقدند که عدم آشنایی و کمبود آموزش پژوهشگران موجب آسیب به فعالیت‌های علمی و پژوهشی را فراهم می‌کند، چنانکه نافض ابو و همکاران (۲۰۲۰ م) (۲۲) در پژوهشی دریافتند که میانگین نمرات برای درک صحیح محققان نسبت به اخلاق پژوهش ۴۳٪ بود.

با توجه به مبانی نظری و نتایج تحقیقات تجربی درباره اخلاق پژوهشی، همچنین توسعه و فراگیری فعالیت‌های پژوهش در مؤسسات و مراکز آموزش عالی این سؤال مطرح است که آیا فعالیت‌های پژوهشی در نظام دانشگاهی مبتنی بر اصول اخلاقی است؟ از این رو پژوهش حاضر درصدد شناخت جایگاه اخلاق پژوهشی در دانشگاه ارومیه به خصوص اعضای هیأت‌علمی علوم انسانی است و عدم وجود پژوهش جامع در

میانگین آماری (۳) کوچک‌تر می‌باشند و این تفاوت در سطح $0/05$ معنادار است، زیرا ($p > 0/05$) است. بنابراین با 95% اطمینان می‌توان گفت که وضعیت مؤلفه‌های مذکور نامطلوب است. و در نهایت نتایج T تک گروهی اخلاق پژوهشی نشان داد که وضعیت اخلاق پژوهشی اعضای هیأت‌علمی دانشگاه ارومیه مطلوب است.

نتایج تحلیل آزمون T دو گروه مستقل نشان داد که میزان اخلاق پژوهشی بر حسب جنسیت و تأهل تفاوت معنی‌داری ندارد، زیرا مقدار سطح معنی‌داری جنسیت و تأهل $P > 0/05$ می‌باشد.

همچنین نتایج تحلیل واریانس یک‌طرفه (ANOVA) نشان داد که میزان اخلاق پژوهشی بر حسب مرتبه علمی تفاوت معنی‌داری ندارد، زیرا مقدار سطح معنی‌داری $P > 0/05$ می‌باشد.

با توجه به جدول ۲ مقدار آزمون فریدمن ($90/529$) در سطح خطای کوچک‌تر از $0/05$ معنادار است، این نتیجه دلالت بر رد فرض صفر و پذیرش فرض محقق و وجود تفاوت بین مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی است. پس از تأیید معنی‌داری آزمون فریدمن به رتبه‌بندی متغیرها به وسیله میانگین پرداخته شد. در جدول ۳ رتبه‌بندی متغیرها ارائه گردیده است.

با توجه به جدول ۳ میانگین رعایت حقوق مشارکت‌کنندگان برابر با $3/23$ دارای بالاترین رتبه میانگین در بین مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی می‌باشد و بعد پرهیز از دستکاری تحقیق با میانگین $1/58$ در بین دیگر مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی پایین‌ترین رتبه میانگین را داراست.

۵. بحث

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی اخلاق پژوهشی اعضای هیأت‌علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه است. نتایج مرتبط با میانگین اخلاق پژوهشی حاکی از رعایت اصول اخلاق در فرآیندهای پژوهشی از سوی اعضای هیأت‌علمی علوم انسانی

نظرات آن‌ها در پرسشنامه اعمال شد. روایی سازه پرسشنامه نیز از طریق تحلیل عاملی مورد تأیید قرار گرفت و بار عاملی تمامی گویه‌ها بالاتر از $0/04$ به دست آمد. همچنین پایایی پرسشنامه نیز با استفاده ضریب آلفای کرونباخ $0/81$ محاسبه شد. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS 21 استفاده شد. روش تجزیه و تحلیل داده‌های مورد استفاده در این پژوهش شاخص‌های توصیفی (فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف استاندارد) و شاخص استنباطی (آزمون T تک‌نمونه‌ای، T دو گروه مستقل، آزمون فریدمن، آزمون تحلیل واریانس یک طرفه) است.

۴. یافته‌ها

نتایج یافته‌های توصیفی نشان داد که $26/3$ درصد نمونه آماری زن (19 نفر) و $73/97$ درصد مرد (54 نفر) بود. با توجه به یافته‌های توصیفی تأهل، $12/32$ درصد مجرد (9 نفر) و $87/78$ درصد (64 نفر) متأهل بودند و از لحاظ درجه علمی، $15/06$ درصد دارای درجه علمی استاد (11 نفر)، $46/57$ درصد دانشیار (34 نفر) و $28/76$ درصد استادیار (21 نفر) و $9/58$ درصد دارای درجه علمی مربی (7 نفر) بودند.

نتایج T تک‌گروهی در جدول ۱ نشان داد که میانگین برخی مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی اعضای هیأت‌علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه اعم از رعایت حقوق مشارکت‌کنندگان و رعایت حقوق مالکیت فکری، به ترتیب $3/41$ و $3/34$ و با انحراف معیار به ترتیب $0/512$ و $0/577$ به دست آمده است که از میانگین آماری (۳) بزرگ‌تر می‌باشند و این تفاوت در سطح $0/05$ معنادار است، زیرا ($p > 0/05$) است. بنابراین با 95% اطمینان می‌توان گفت که وضعیت مؤلفه‌های مذکور مطلوب است. همچنین نتایج آزمون T تک‌گروهی نشان می‌دهد که میانگین برخی مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی اعضای هیأت‌علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه اعم از پرهیز از دستکاری تحقیق و پرهیز از رابطه‌گرایی، به ترتیب $2/45$ و $2/75$ و با انحراف معیار به ترتیب $0/703$ و $0/448$ به دست آمده است که از

پژوهش یک کار گروهی است و انجام آن مستلزم مشارکت دیگران می‌باشد. همچنین موضوع پژوهش مرتبط با امورات انسانی است. از این رو پژوهش از ویژگی و ماهیت اجتماعی برخوردار است. به همین خاطر پژوهشگر برتر و اخلاق مدار فعالیت‌های در پژوهش را چنان سامان می‌دهد تا آسیبی به حقوق دیگران وارد نشود. جوادی (۱۳۹۰ ش.) (۳۰) معتقد است که درباره حقوق مشارکت‌کنندگان باید محقق همگام با انجام فعالیت پژوهشی تا حد امکان به مشارکت‌کنندگان آسیب جسمی و روانی نرساند و اطلاعات مرتبط با آزمون شونده که در فرآیند پژوهش اخذ می‌شود، به عنوان اطلاعات شخصی محرمانه باقی بماند و به آزمون‌شونده احترام قائل گردد. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مؤلفه حقوق مشارکت‌کنندگان از وضعیت مطلوب برخوردار است و می‌توان گفت که اصل‌های رازداری، احترام و بخشش و عدالت نسبت به همکاران پژوهش و آزمون‌شوندگان از سوی اعضای هیأت‌علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه رعایت می‌شود. وجود وضعیت مطلوب موارد مرتبط با حقوق مشارکت‌کنندگان موجبات هم‌افزایی را برای مشارکت‌کنندگان اعم از همکاران پژوهش و آزمون‌شوندگان فراهم می‌کند.

یافته‌های دیگر پژوهش نشان داد که مؤلفه رعایت حقوق مالکیت فکری در تحقیق از وضعیت مطلوبی برخوردار است. نتایج این بخش از پژوهش با یافته‌های نوکارتیزی (۱۳۹۳ ش.) (۳۱) و یمینی‌دوزی سرخابی (۱۳۹۳ ش.) (۵) همسو است، اما با نتایج پژوهش آدنی و تاوو (۲۰۱۱ م.) (۳۲)، الم (۲۰۰۴ م.) (۳۳)، فعلی و همکاران (۱۳۹۱ ش.) (۳۴) و ادیبی (۱۳۸۸ ش.) (۳۵) ناهمسو است.

آدنی و تاوو (۲۰۱۱ م.) (۳۱) بر اساس مطالعه‌ای که در کالج آموزشی نیجریه انجام داد، نشان داد که کپی‌جملاتی از اینترنت بدون ذکر مرجع در مقالات بیشترین فراوانی را داشته است. همچنین نتایج مطالعات ادیبی و همکاران (۱۳۸۸ ش.) (۳۵) با موضوع موارد انتشار چندگانه در حوزه پزشکی، نشان از بالابودن فراوانی نشر مجدد در بین انواع دیگر انتشار

دانشگاه ارومیه می‌باشد. نتایج این بخش از پژوهش با یافته‌های پژوهشگرانی همچون اردو و عرب‌زاده (۱۳۹۴ ش.) (۲۳)، واحد و همکاران (۱۳۹۸ ش.) (۲۴)، پیرعلایی و همکاران (۱۳۹۶ ش.) (۱۹)، قادری و همکاران (۱۳۹۴ ش.) (۲۵)، شیخعلی‌زاده (۲۰۱۳ م.) (۲۰) و آگوریتس و پرنگر (۲۰۱۰ م.) (۲۱) همسو است. از آنجایی که تولید علم از محورهای اصلی توسعه ملل به شمار می‌آید، دانشگاه‌ها نبایستی از نقش تولید علم از طریق پژوهش غافل بمانند، اما گفتنی است تحقیق همیشه سامان‌بخش و توسعه‌دهنده جامعه نیست، چنانکه تابعی (۱۳۸۵ ش.) (۲۶) معتقد است اگر پژوهش در مسیر نادرست قرار بگیرد، آسیب‌های جبران‌ناپذیری را از خود به جای خواهد گذاشت، زیرا عدم توجه به موازین اخلاق در پژوهش، آگاهانه یا ناآگاهانه موجب افت اعتبار علمی یافته‌های پژوهشی می‌شود و روند تولید علم را با مشکل مواجه می‌سازد (۲۷). تولید علم یکی از شالوده‌های اساسی توسعه و پیشرفت جوامع است. در میان تمام علوم، علوم انسانی رابطه وثیق‌تری با مفهوم توسعه و پیشرفت دارد، زیرا مبانی فکری و چارچوب‌های توسعه‌یافتگی بر آن استوار می‌شود (۲۸). با توجه به اهمیت پژوهش حوزه علوم انسانی در جامعه و اخلاق پژوهشی، رعایت اخلاق پژوهشی توسط اعضای هیأت‌علمی علوم انسانی نشان از این واقعیت است که زمینه ایجاد و توسعه ایده و نظریه‌های قابل اعتماد در حوزه علوم انسانی دانشگاه ارومیه فراهم بوده و دانشگاه ارومیه می‌تواند در ساخت و ایجاد مبانی فکری و چارچوب‌های توسعه‌یافتگی از طریق پژوهش سازگار با اخلاق، نقش مؤثرتری ایفا کند.

یافته‌های دیگر پژوهش نشان داد که مؤلفه رعایت حقوق مشارکت‌کنندگان در تحقیق از وضعیت مطلوبی برخوردار است. نتایج این بخش پژوهش با یافته‌های آگوریتس و پرنگر (۲۰۱۰ م.) (۲۱)، پیرعلایی (۱۳۹۶ ش.) (۱۹)، واحد و همکاران (۱۳۹۸ ش.) (۲۴)، یمینی‌دوزی سرخابی (۱۳۹۳ ش.) (۵) و خندقی (۱۳۹۱ ش.) (۲۹) همسو می‌باشد.

چندگانه دارد. نویسندگان در حوزه‌های علمی با چاپ و انتشار محتوای تحقیق درصدد بیان این واقعیت انکارناپذیر هستند که محتویات مقالات نتیجه تلاش و کوشش علمی آن‌هاست و خلاف این قضیه به معنی عدم اصالت آن است که خلاف اخلاق علمی و پژوهشی است. چنانکه لشکر بلوکی (۱۳۸۷ ش.) (۳۶) معتقد است، استفاده از نظرات یا جملات دیگران تحت عنوان نتایج یک پژوهش اصیل برخلاف اخلاق علمی است و تخلفی جدی محسوب می‌شود که سرقت ادبی نام دارد. جدا از ذکر کامل منابع مورد استفاده، متن مقاله نباید این شبهه را ایجاد کند که تمام یا بخش‌هایی از آن از سایر نوشتارهای چاپ‌شده و چاپ‌نشده کپی شده است. با توجه به نتایج پژوهش می‌توان گفت که اعضای هیأت علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه موارد مرتبط با مالکیت فکری اعم از رعایت نقل قول در منبع‌نویسی درون متن، عدم نشر محتوای مقالات دیگران، انطباق منابع درون متنی با منابع پایانی را رعایت می‌کنند و این نتایج نشان‌دهنده توجه آن‌ها به حقوق نشر و مسؤولیت‌پذیری در ارتباط با اصالت تحقیق است.

همچنین یافته‌های دیگر پژوهش نشان داد مؤلفه پرهیز از دستکاری تحقیق از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. خندقی و همکاران (۱۳۹۱ ش.) (۲۹) دریافتند که پژوهشگران اصول اخلاقی را در فرآیند تحلیل داده‌ها رعایت نمی‌کنند. شیخعلی‌زاده و همکاران (۲۰۱۳ م.) (۲۰) و پیرعلایی و همکاران (۱۳۹۶ ش.) (۱۹) در پژوهشی جداگانه نشان دادند که توجه به نیازهای جامعه در پژوهش‌های اساتید مورد نظر در حد مطلوب رعایت نمی‌شود. بنابراین نتایج مرتبط با دستکاری تحقیق با یافته‌های شیخعلی‌زاده (۲۰۱۳ م.) (۲۰)، پیرعلایی و همکاران (۱۳۹۶ ش.) (۱۹) و نتایج خندقی و همکاران (۱۳۹۱ ش.) (۲۹) مبتنی بر عدم رعایت اخلاق در تحلیل داده‌ها همسو است، اما با نتایج کوچکی و همکاران (۱۳۹۴ ش.) (۸) واحد و همکاران (۱۳۹۸ ش.) (۲۴)، یمینی‌دوزی سرخابی (۱۳۹۳ ش.) (۵) و آگورتس و پرنگر (۲۰۱۰ م.) (۲۱) ناهمسو است. عدم دستکاری در تحقیق مستلزم تعهد افراد به

حقیقت تحقیق و جستجو است که این امر در مراحل بعدی پژوهشگران را از داده‌سازی و گزارش‌سازی بازمی‌دارد. جعل قسمتی یا تمام یافته‌های پژوهش (داده‌سازی)، دستکاری عمدی در داده یا آنالیز یا گزارش روش‌هایی که در واقع از سوی محقق به کار نرفته‌اند، نمونه‌هایی از تقلب علمی هستند (۳۶). اخلاق پژوهش ایجاب می‌کند که پژوهشگر در ارائه صادقانه نتایج و توزیع و اشاعه آن به جامعه پژوهشی بکوشد. پژوهشگران، مسؤولیت ویژه‌ای برای ارزیابی دقیق نتایج پژوهش خود و عرضه آن بر عموم دارند (۳۷). همچنین پژوهشگر هر نقص یا مشکلی که ممکن است در تجزیه و تحلیل داده‌ها، روی نتایج تأثیرگذار بوده باشد، باید برای خوانندگان روشن شود. نتایج منفی حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز باید در محتوای مقاله ارائه شود (۳۸). از این رو محققین در کل فرآیند تحقیق مانند بیان مسأله، روش‌های جمع‌آوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل و انتشار بایستی ملاحظات اخلاقی را رعایت کنند و عدم توجه به آن‌ها امکان مسأله‌سازی بدون توجه به نیازهای جامعه، داده‌سازی و تحلیل داده‌های غیر واقعی و ارائه نتایج ساختگی بدون توجه به نتایج واقعی تحقیق وجود دارد.

همچنین یافته‌های دیگر پژوهش نشان داد مؤلفه پرهیز از رابطه‌گرایی در تحقیق از وضعیت مطلوب برخوردار نیست. نتایج این بخش از پژوهش با یافته‌های یمینی‌دوزی سرخابی (۱۳۹۳ ش.) (۵) همسو است، زیرا وی در پژوهش خود وجود رفتارهای مغایر اخلاق پژوهشی همچون عدم هماهنگی برای ذکر اسامی در مقالات، ذکر اسامی یکدیگر به عنوان نویسنده همکار، استفاده از اسامی افراد صاحب نام فاقد نقش به عنوان همکار تأیید شده است. پیرعلایی و همکاران (۱۳۹۶ ش.) (۱۹) نیز نشان داد که ۵۷/۳ درصد افراد پاسخگو به ابزار پژوهش معتقدند که باندبازی و پارتی‌بازی در فرآیند انتشار مقاله اتفاق می‌افتد. بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان گفت که رابطه‌گرایی در پژوهش وجود دارد که باعث نارضایتی همکاران در فرآیند پژوهش می‌شود که به مراتب بر روند

جهت رسیدن به جایگاه ایده‌آل در رعایت اخلاق پژوهشی لازم است مدیریت پژوهش دانشگاه ارومیه دوره آموزشی کوتاه‌مدت جهت ارتقای آگاهی اعضای هیأت‌علمی از اصول و قوانین اخلاقی دخیل در پژوهش برگزار کند و سیستمی پویا جهت جلوگیری از بروز رفتارهای غیر اخلاقی در پژوهش ایجاد کند.

۷. تقدیر و تشکر

این مقاله مستخرج از نتایج رساله مصوب دکتری مدیریت آموزش عالی دانشگاه ارومیه به شماره ۱۰۳۷۶۷۳۳ می‌باشد. مؤلفین پژوهش حاضر از تمام افرادی که در این پژوهش همکاری کردند، کمال تشکر را دارند.

۸. سهم نویسندگان

نویسندگان این پژوهش معیارهای استاندارد نویسندگی بر اساس پیشنهادات کمیته بین‌المللی ناشران مجلات پزشکی را دارا هستند.

۹. تضاد منافع

تعارض منافع ندارد.

مناسب پژوهش تأثیرگذار است. برای کاهش میزان رابطه‌گرایی به عنوان رفتار مغایر اخلاق پژوهشی در پژوهش رهبر گروه نقش به‌سزایی دارد. رهبر گروه با تعیین میزان وظایف و مشارکت افراد زمینه توافق در مورد ترتیب اسامی در ارائه مقاله فراهم کند. نتایج مرتبط با اولویت‌بندی نشان داد که اهمیت مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی به ترتیب اولویت، رعایت حقوق مشارکت‌کنندگان در تحقیق، رعایت حقوق مالکیت فکری، پرهیز از رابطه‌گرایی و پرهیز از دستکاری تحقیق است. بر اساس اولویت‌بندی مذکور می‌توان چنین بیان کرد که از نظر اعضای هیأت‌علمی در حوزه علوم انسانی رعایت حقوق مشارکت‌کنندگان از اهمیت بیشتری برخوردار است. از این رو اعضای هیأت‌علمی بایستی در فرآیندهای پژوهشی به اصولی همچون رضایت آگاهانه آزمون‌شوندگان، محرمانه نگه داشتن اطلاعات شخصی، توضیح هدف به مشارکت‌کنندگان، انصاف در حق‌الزحمه مشارکت‌کنندگان و عدم حذف نام همکاران توجه بیشتری کنند و مجلات و فصلنامه با سیستم مکانیسم کارآمد بتوانند بر حقوق مشارکت‌کنندگان در تحقیق نظارت کنند، زیرا عدم پرداختن به موضوع حقوق مشارکت‌کنندگان موجبات بی‌میلی افراد آزمون‌شونده و همکاران تحقیق جهت مشارکت در انجام تحقیق، فراهم آورده و به مراتب شرایط منفی و بازدارنده‌ای برای هم‌افزایی در راستای ایجاد ایده‌های جدید و نوآوری‌ها ایجاد می‌کند.

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به محدودیت در جامعه مورد مطالعه و عدم همکاری برخی اعضای هیأت‌علمی در مرحله جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات اشاره کرد.

۶. نتیجه‌گیری

دانشگاه‌ها به مدد پژوهش با نظام آموزش و پرورش وجه تمایز خویش را برجسته می‌سازند. از این رو ضرورت توجه به اصول اخلاقی در فرآیندهای پژوهشی در نظام دانشگاهی بیشتر آشکار است. نتایج نشان داد که اخلاق پژوهشی اعضای هیأت‌علمی علوم انسانی دانشگاه ارومیه مطلوب است، اما

جدول ۱: آزمون T تک‌نمونه‌ای برای مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی

آزمون T تک‌نمونه‌ای			شاخص‌های توصیفی			شاخص آماری مؤلفه‌ها
معناداری	df	t	انحراف معیار	میانگین	تعداد نمونه	
۰/۰۰۰	۷۲	۶/۸۴	۰/۵۱۲	۳/۴۱	۷۳	رعایت حقوق مشارکت‌کنندگان
۰/۰۰۰	۷۲	۵/۰۶	۰/۵۷۷	۳/۳۴	۷۳	رعایت حقوق مالکیت فکری
۰/۰۰۰	۷۲	-۶/۶۵	۰/۷۰۳	۲/۴۵	۷۳	پرهیز از دستکاری تحقیق
۰/۰۰۰	۷۲	-۴/۷۰	۰/۴۴۸	۲/۷۵	۷۳	پرهیز از رابطه‌گرایی
۰/۰۰۰	۷۲	۱۴/۸۵	۰/۳۴۴	۳/۵۹	۷۳	اخلاق پژوهشی (کل)

جدول ۲: آزمون فریدمن برای مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی

سطح معناداری	درجه آزادی	آماره خی دو	تعداد نمونه	شاخص آماری متغیر
۰/۰۰۰	۳	۹۰/۵۲۹	۷۳	اخلاق پژوهشی

جدول ۳: رتبه‌بندی مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی

رتبه میانگین‌ها	ابعاد اخلاق پژوهشی
۳/۲۳	رعایت حقوق مشارکت‌کنندگان
۳/۱۴	رعایت حقوق مالکیت فکری
۲/۵	پرهیز از رابطه‌گرایی
۱/۵۸	پرهیز از دستکاری تحقیق

References

1. Arianpour M, Mehrabi N. Obligations and Strategies of Professional Ethic in Higher Education System. *Journal of Ethics in Science and Technology* 2017; 11(4): 17-23. [Persian]
2. Islamian H, Moradi Doliskani M. Identifying the components and indicators of research ethics in higher education and analyzing them in the sources of Persian research method. *Higher Education Journal* 2018; 5(3): 31-67. [Persian]
3. Simeon EH. The introduction of research ethics review procedures at a university in South Africa: Review outcomes of a social science research ethics committee. *Research Ethics Journal* 2020; 16(1-2): 1-26.
4. Kaewkungwal J, Adams P. Ethical consideration of the research proposal and the informed-consent process: an online survey of researchers and ethics committee members in Thailand. *Accountability in Research Journal* 2019; 4(13): 32-44.
5. Yemeni Douzi Sorkhabi M, Ali Khaki S. Investigating the Status of Observance of Research Ethics in Research Experiments Thesis of Master's Degree Students in Technical and Engineering at Tehran State Universities. *Quarterly Journal of the Iranian Higher Education Association* 2014; 6(2): 21-51. [Persian].
6. Chervenak FA, Chervenak MD, Mc Cullough LB. Ethics of Research in Perinatal Medicine. *Journal of Seminars in Perinatology* 2009; 3(3): 391-396.
7. Esposito A. Research ethics in emerging forms of online learning: issues arising from hypothetical study on MOOC. *Electronic Journal of E-Leaning* 2012; 10(3): 13-28.
8. Kouchaki AR, Nasiri Mahallati M, Ghorbani R, Khorram Del S. 30 years of agricultural research in Iran; a study of the ethics of research. *Journal of Agricultural Ecology* 2013; 5(4): 395-405. [Persian]
9. Parveen H, Showkat N. Research Ethics. *Accountability Journal* 2017; 4(4): 53-68.
10. Pimple KD. Six domains of research ethics. A heuristic framework for the responsible conduct of research. *Journal of Science and Engineering Ethics* 2002; 2(8): 191-205.
11. Sleem H, Abdelhai R, Abdelhai A, Abdallat I, Al-Naif M, Mansourgabr H, et al. Development of an Accessible Self-Assessment Tool for Research Ethics Committees in Developing Countries. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics* 2012; 2(5): 85-99.
12. Khanifar H, Bordbar H, Foroghi Gomi F. Explain Cultural and Ethical components in research. *Journal of Marifat Akhlaqi* 2011; 2(2): 85-104. [Persian]
13. Hilditch WG, Pace N. Ethics of research. *Journal of Ethical and Legal* 2006; 4(2): 110-113.
14. Shaw IF. Ethics in the Qualitative Research and Evaluation. *Journal of Social Work* 2003; 3(9): 9-29.
15. Tsan MF, Nguyen Y. Improving compliance with institutional review board continuing review requirements. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics* 2019; 14(4): 365-371.
16. Larijani A, Zahedi MB, Asghari F. Ethics in Genetic Research, Special Issue. *Journal of Ethics in Clinical Medical Research* 2004; 4(4):71-82. [Persian]
17. Bahadori Nejad M. Tips on Engineering Ethics. *Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology* 2006; 2(1): 1-12. [Persian]
18. Horri A, Shahbadaghi A. Citation in scientific works (holes and challenges). *Journal of Psychology and Educational Sciences* 2013; 2(2): 65-95. [Persian]
19. Pir Alaei E, Sheikh Alizadeh M. Investigating the Status of Research Ethics Members of the Faculty of Physical Education and Sports Sciences of the Northwestern State Universities. *Journal of Bioethics* 2017; 4(2): 55-67. [Persian]
20. Sheikhalizadeh M, Piralaiy E, Fard AM. A study of status of the research ethics compliance among physical education academic members of Islamic Azad University in reigns 2 & 13. *European Journal of Experimental Biology* 2013; 3(1): 568-571.
21. Agoritsas T, Perneger V. Patient-reported Conformity of Informed Consent Procedures and Participation in Clinical Research. *QJM* 2010; 104(2): 151-159.
22. Nafez Abu T, Zaid A, Karem H, Wael K. The understanding of research ethics at health sciences schools in Jordan: A crosssectional study Tarboush et al. *BMC Medical Education* 2020; 7(2): 39-52.
23. Ordou F, Arabzadeh E. Providing an Ethical Questionnaire in Research. *Journal of Ethics in Science and Technology* 2019; 14(1): 131-136. [Persian]
24. Vahed GH, Ghalavandi H, Ghalei A, Mohammadi H. Design and Psychometry of a Tool for Evaluating Professional Ethics of Faculty Members. *Bioethics Journal* 2019; 9(33): 21-29. [Persian]

25. Ghaderi M, Salimi M, Bolandhematan K. Awareness and Consideration Faculty Members and Post-Graduate Students to Ethical Standards in Research. *Journal of Ethics in Science and Technology* 2016; 10(4): 85-87. [Persian]
26. Tabei SZ, Mahmoudian F. The scourge and vulnerability of research. *Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology* 2006; 2(4): 50-62. [Persian]
27. Center of planning and Research Policy. Charter and the principles of research ethics. Tehran: Research and Technology Vice President, Ministry of Science. *Journal of Research and Technology* 2012; 5(9): 69-78. [Persian]
28. Ghasemi AA, Emami Meybodi R. The role and position of interdisciplinary studies in the growth and development of the country's humanities. *Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities* 2015; 7(4): 1-19. [Persian]
29. Amin Khandaghi M, Pak Mehr H. Teaching Research Ethics Criteria: An Undeniable Necessity in Higher Education Curricula. *Journal of Ethics in Science and Technology* 2012; 7(4): 1-13. [Persian]
30. Javadi M. The New World of Research Ethics, in Research Ethics: Fundamentals and Principles. Tehran: Research Institute for Cultural Studies and Humanities Publisher; 2011. [Persian]
31. Nowkarizi M, Amiri O, Kiani MR. Analysis of the structural quality of articles published in Iranian scientific medical journals based on the Standard of International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE). *Journal of Birjand University of Medical Sciences* 2014; 21(1): 111-122. [Persian]
32. Adeniyi EO, Taiwo SA. A Study of Incidence and Prevalence of Academic Dishonesty among Nigerian College of Education Students. *European Journal of Humanities and Social Sciences* 2011; 4(2): 12-31.
33. Alam LS. Is plagiarism more prevalent in some forms of assessment than others?' Jadda: 21st ASCILITE Conference; 2004. p.48-57.
34. Fealy S, Bighlari N, Pezeshki Rad G. Agricultural Students' Attitude and Behavior on Plagiarism in Tarbiat Modares University. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education* 2012; 18(3): 133-151. [Persian]
35. Adibi P, Kiyampour M, Shirani SH. Root Analysis of Multiple Publishing Research Papers. *Journal of Isfahan School of Pioneering* 2009; 2(7): 34-51. [Persian]
36. Lashkaree Blouki M. Framework for Developing Values and Professional Ethics for Scientific and Technological Research. *Journal of Ethics in Science and Technology* 2008; 3(2): 1-2. [Persian]
37. Motalebi Fard AR, Arasteh HR, Mohabbat H, Dasta M. Research Ethics in Higher Education Individual Features and Professional Responsibilities of Researchers. *Quarterly Journal of Science* 2012; 5(3): 19-96. [Persian]
38. Broom A. Ethical Issues in Social Research. *Journal of Complementary Therapies in Medicinal* 2006; 14(2): 151-169.

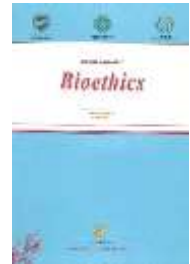

BEJ

Bioethics Journal

2020; 10(35): e12

Journal Homepage: <http://journals.sbmu.ac.ir/en-be>

ORIGINAL RESEARCH

Investigating the Components of Research Ethics of Humanities Faculty Members of Urmia University

Hassan Roshani Ali Bani Si^{1*}, Mohammad Hassani², Hassan Ghavavandi³

1. Ph.D. Student of Higher Education Management, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran.

2. Professor of Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran.

3. Associate Professor of Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article history:

Received: 05 May 2020

Accepted: 25 August 2020

Published online: 21 October 2020

Keywords:

Ethics

Research

Humanities

Higher Education

ABSTRACT

Background and Aim: Ethical considerations are one of the most important factors in research processes. The purpose of this study is to investigate the components of research ethics of faculty members of the humanities of Urmia University.

Materials and Methods: This descriptive survey study was conducted on 73 faculty members of humanities of Urmia University. Sampling was performed by the Simple random. The data collection tool was a researcher-made questionnaire whose content validity was confirmed by experts and structural validity was confirmed by factor analysis. SPSS 21 statistical analysis software was used to analyze the data and research information.

Findings: The results showed that the research ethics of faculty members of the humanities of Urmia University has a favorable situation ($P < 0.05$, $M = 3/07$). The results also showed that the components of observer rights and intellectual property rights are in good condition ($P < 0.05$). However, the components of research avoidance manipulation and avoidance of relationalism in research have an unfavorable situation ($P < 0.05$).

Ethical Considerations: in this research, all the sources used are based on the principles of research ethics and the intellectual property rights of authors and participants in the research process have been observed.

Conclusion: In general, it can be concluded that the faculty members of the humanities of Urmia University observe the ethical principles in average in their research experiences.

* Corresponding Author: Hassan Roshani Ali Bani Si

Address: Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran.

Postal Box: 57198-48375

Tel: 0914 746 2923

Email: h.roshani10@yahoo.com

© Copyright (2018) Medical Ethics and Law Research Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Cite this article as:

Roshani Ali Bani Si H, Hassani M, Ghavavandi H. Investigating the Components of Research Ethics of Humanities Faculty Members of Urmia University. *Bioethics Journal* 2020; 10(35): e12.